

Uitverkocht!

Een persoonlijke impressie van
het NVGP-congres 'Vertel mij,
verTAAL mij' op 28 maart 2025.

Door Frits van Hest

In de auto op weg naar Antropia in Zeist waren we het al snel eens. Een prachtige plek, dat congrescentrum, met die typisch antroposofische vormgeving van kozijnen en al die mooie zaaltjes met namen als Agaat, Chrysocolla, Pyriet en Toermalijn. Misschien wat klein, zeker voor een uitverkocht congres. Alles bijeen toch veel meer verbindend dan bijvoorbeeld de wat saaie Reehorst in Ede, vonden we.

Ja, uitverkocht! Vrolijke drukte aan de balie waar Melinda van Leeuwen in verblindend blauw met haar collega de toestromende massa efficiënt maar vriendelijk voorzag van de nodige congresattributen.

'We gaan beginnen!' **Marc Daemen**, onze verenigingsvoorzitter, riep de treuzelende congresgangers op. Op welk congres doet een voorzitter en bestuurder dat nog persoonlijk, vroeg ik me blij verrast af. De zaal was gevuld met een lichte energie, blijde herkenning. Wat een verschil met eerdere congressen uit een nog niet grijs verleden toen soms verzuurde congresleden keurig in het pak moeilijke, zelfbevestigende vragen stelden en wilden vasthouden aan ideologische precisie.

'Goed nieuws, groepstherapie zit in de lift!' verkondigde Daemen. 'We hebben er veel nieuwe leden bij omdat de Balint-vereniging

met ons fuseerde en ze brachten een bruidsschat van €47.000 met zich mee.' Blijkbaar is de Balint-vereniging dan de bruid en de NVGP de bruidegom. 'Ziektekostenverzekeraars hebben de groepstherapie ontdekt en promoten die. Zelfs (ex)viceminister-president Wouter Bos, bestuursvoorzitter van Menzis, doet dat aan 'tafels' waaraan ons omroepbestel zo rijk is', vervolgde Daemen. 'Om opportunistische redenen zeker', meesmuilde ik toen ik hoorde dat groepstherapie als een mogelijk panacee tegen de wachtlijsten wordt gezien. 'We moeten ze dan nog maar eens via conferenties, workshops en andere manieren zien bij te brengen dat het ons te doen is om de inhoud.' Daemen nam mijn zorgen weg met de aankondiging dat kwaliteit een hoge beleidsprioriteit blijft, bijvoorbeeld door de professionalisering van de opleidingen in de NVGP Academie.

Een kantelend beeld

Daar verscheen **Tanja ter Brake** op het toneel, zingend en zichzelf begeleidend op gitaar. Ik schrok, ik had me toch ingeschreven voor een serieus congres en niet voor een cabaret? Even later wist ik het zeker.

Ik zit op het verkeerde congres, dacht ik. Plotseling kantelde mijn beeld

Op het toneel verscheen een grijnzende man met lang wit haar, een verdwaalde hippie uit de jaren zeventig die zijn werkzame leven als mimekunstenaar was begonnen op het befaamde cultureel centrum de Lindenberg in

Nijmegen. Met een kreet maakte hij een enorme sprong op het toneel, de armen wijd uitgestrekt. 'Taal heeft zijn oorsprong in het vuur.' Zie je wel, een clown, dit is niet serieus. Ik zit op het verkeerde congres, dacht ik. Plotseling kantelde mijn beeld. 'De stam verzamelde zich in een kring om het vuur om zichzelf te verwarmen en voor het eerst in het bestaan te gaan communiceren. Het kampvuur diende om praktische problemen op te lossen en om verhalen te vertellen over wie we zijn. Het is een langzame vorm, waarbij ruimte en tijd worden gebruikt, wat nodig is om het verhaal te laten ontstaan. Door verhalen te delen verbinden we elkaar met elkaar. Zo werd het kampvuur de eerste vorm van groepspsychotherapie.' Natuurlijk! Dat was het! Zo moest taal ontstaan en gegroeid zijn onder ons mensen. Niet op een intellectuele manier, maar door emotie en verlangen naar verbinding.

Even later dirigeerde de spreker, **Gerben Westerhof** genaamd, ons om van onze stoel op te staan en elkaar de hand te schudden. En om in een kleine kringen te communiceren over een herinnering uit een betekenisvolle groepservaring. Ik volgde zijn aanwijzing met enige tegenzin op. Ik kende deze trucs uit eerdere congressen, oude koek. Maar schrok opnieuw. Op het naambordje van mijn achterbuurvrouw stond de naam van onze nog maar zo kortgeleden overleden vriendin en haar familie met wie wij als families zoveel onvergetelijke avonturen hadden meegemaakt. Onder andere een kampvuur met bedoeïen in de woestijn van Jordanië. Dit kon geen toeval zijn. Zeker niet toen in de plenaire bespreking van de opdracht een van de congresleden vertelde hoe haar tienjarige zoon een bevriende familie dan wel geen biologische maar wel een logische familie

had genoemd. Exact zo hadden wij het als families ervaren.

'In groepstherapie ontstaan nieuwe verhalen over onszelf als individu en als groep', gaf Westerhof ons mee. 'Objectieve waarheid bestaat niet, wel de scheppende kracht van een verhaal.' Een uitspraak van Bijbelse proporties vond ik, toen ik mijn aantekeningen nog eens teruglas. Want had op een goede vrijdag een Joodse spiritueel leider voor zijn rechter staande niet verklaard dat hij was gekomen om de waarheid te verkondigen? Waarop die Romein hem antwoordde: 'Wat is waarheid?' Nog een keer schrok ik op toen Westerhof de Duitse filosoof Buber citeerde en het had over de *I-It*-ontmoeting. 'Het was toch Ik-Gij- of beter nog *Ich-Du*-ontmoeting? Dacht ik. Wetenschappelijke rechtvaardiging vond ik jammer na zoveel indringende beelden van mensen rond een kampvuur.

Kladiladi

Inmiddels had Tanja ter Brake mij van een voorzichtige glimlach verleid tot een gulle lach over haar zingend gebrachte en door gitaar begeleide afko's als kladiladi (klap die laptop dicht). Ik moest haar raad dat je taal, hoe ingewikkeld ook, op een congres luchtig en met humor mag gebruiken ter harte nemen. Loslaten dus mijn afkeurende houding over 'cabaret' en de rest van het congres mijn positieve houding tegenover haar vasthouden.

Omdat ik nog steeds het kampvuur op mijn netvlies had, was mijn herinnering aan de lezing van **Marc Hamburger** vervaagd. Ik probeerde die te reconstrueren uit mijn aantekeningen, hoe fragmentarisch die ook

waren. Met enige afgunst had ik naar mijn ijverig schrijvende collega-congresgenoten gekeken terwijl ze tegelijkertijd fotootjes van slides maakten. Ze doen dat veel beter dan ik, besloot ik, ze zijn slimmer en handiger. Tot ik bedacht dat ook van de lezing van Hamburger vooral de beelden die hij opriep nog in mijn herinnering gegrift stonden. (Klein)kinderen waren populair vandaag, Daemen had die van hem al geïntroduceerd. Als opa herkende ik het wenkende 'kom, opa'-handje van mijn kleinkinderen als tegelijkertijd een bevel en een blijde belofte. 'Verbale taal is maar een heel klein deel van onze communicatie.' Het was plezierig om naar Marc Hamburger te kijken en luisteren, gedistingeerde kleding, beschaafde motoriek en welbespraakt. Precies zoals je mag verwachten van een keynote spreker op een congres. 'Aan woorden gaan somatische, motorische en imaginaire processen vooraf', vervolgde hij. 'Met woorden alleen redden we het niet. Zelfs bij het gebruiken van verbale taal geschiedt twee derde van de communicatie door de klank, de vorm en het ritme van de taal.' Die ene sleutelscène uit de film *Story of my life* over hoe Hellen Keller (1962) tactiele taal van haar eindeloos geduldige gouvernante leerde, illustreerde indringend wat Hamburger met zijn woorden bedoelde. Hetzelfde gold voor zijn gezegde dat taal er al is voordat wijzelf als individu bestaan en dat we niet anders kunnen dan ons erin te voegen. Met het aanleren van taal doen we intrede in de symbolische wereld, had Marc Daemen eerder in de ochtend al gezegd, verwijzend naar de bij onze Vlaamse collega's zo populaire Franse filosoof Jacques Lacan die ik altijd nog wil lezen. Want hoe zit het nou met de relatie tussen taal en verlangen? Freud hoefde ik niet meer opnieuw ter

hand te nemen. De termen 'duiding' (eigen-tijds: interpreteren) en '*Fehlleistung*' meende ik voldoende te kennen, al deed het me wel goed dat Hamburger de grootmeester van de vroege psychotherapie nog steeds erkenning gaf.

Van de theorie sprong hij over naar de behandelkamer. Therapeuten van welke school dan ook moeten 'luisteren' naar de vier domeinen van de taal die onze patiënten gebruiken om hun taal te kunnen duiden, of liever interpreteren. Als vuistregel kun je stellen dat je twee groepen patiënten kunt onderscheiden: ten eerste de zwijgers, vaak getraumatiseerden, die, zoals ook kinderen kunnen doen, stress in hun lijf hebben opgeslagen. Help die patiënt om woorden te vinden, zoek aansluiting. En ten tweede de praters, de *talking heads*, neurotici kun je ze ook

Communiceerde mijn lijf zonder dat ik het besepte mijn irritatie naar de groep?

wel noemen, die woorden gebruiken om gevoelens weg te houden. Ga met hen niet mee in het verbaliseren en rationaliseren en koppel je interpretatie aan het lijf. Handige tips, al miste ik bij de eerste groep dat je ze kunt bereiken door in de groep gedeelde, indirecte non-verbale interventies zoals rituelen, die ik me uit mijn eigen praktijk herinner. Het onzegbare kan gecommuniceerd en therapeutisch beleefd worden door de functie van poëzie, schilderkunst en muziek. En door de functie van cabaret had Tanja ter Brake me vandaag geleerd, ondanks mijn aanvankelijke tegenzin.

Tableau vivant

Pauze, met biologisch verantwoorde lekkernijen. Even wennen, omdat ik niet behoor tot de generatie 'een decafé koffie met haver-melk en een glutenvrij koekje, als-het-u-belieft.' Opgewonden liep ik door de ruimte, twijfelend welke workshop ik zou bezoeken. Ik besloot tot een demonstratie van motorisch communiceren zoals Marc Hamburger het ons even te voren nog had gedoceerd. De groepsopstelling van de workshop lichaamstaal door **Gerdi Tuender** lijkt wel een beetje op die van een kampvuur. Maar de warming-up, die niet van een vuur maar uit onszelf moest komen met kreten en gebaren, liet me koud. Evenals de uitvoerige vraag van een jongere collega. 'Wollig', keurde ik af. Het speelde zich af in mijn hoofd, niemand die het in de gaten had. Of communiceerde mijn lijf zonder dat ik het besepte mijn irritatie naar de groep? 'Jonge collega's, gretig in het willen opdoen van kennis en ervaring, hebben het volste recht om vragen te stellen waarop oude rotten allang het antwoord menen te hebben. Leer van hun onbevangenheid en enthousiasme', sprak ik mezelf even later schaamtevol toe. Tuender regisseerde binnen onze kleine cirkel intussen een tableau vivant met een irritante ontmoeting uit iemands verleden. Kijk ernaar en luister naar je lijf dat zich naar je buurvrouw wil toewenden, in plaats van te luisteren naar de venijnige woordjes in je hoofd die zeggen dat je je moet afwenden.

Moedertaal

Een tweede ronde workshops volgde.

Salvatore Vitale toonde ons onder andere de

projectie van uitspraken van de Nijmeegse televisiemaker Sinan Can. Hoe ver kunnen vooroordelen over andermans cultuur ons uit elkaar drijven? Iraniërs zijn toch vrouw-onvriendelijke, religieus gedreven fanaten met een dictatoriaal regime dat de doodstraf kwistig rondstrooit? Of zijn ze Perzen, met een verfijnde cultuur en zachtmoedige omgangsvormen die voor kwetsbare mensen, bijvoorbeeld blinden, woorden kiezen als: 'iemand die met het hart ziet'? Ik kan hun respectvolle omgangsvormen alleen maar beamen omdat ik op die manier de onvolprezen meester-schilder Mansour Bakhtiar heb leren kennen.

Na Vitales doorwrochte theoretische onderbouwing, wisselden we eerst in kleinere subgroepen en daarna als gehele groep onze ervaringen uit hoe mensen zich op een haast fysieke wijze met hun moedertaal identificeerden en hoe taal en taalgebruik kan leiden tot misverstanden, microagressie of openlijke agressie. Uit eigen ervaringen binnen de groepstherapie wist ik dat dit fenomeen zich ook voordoet bij het gebruik van dialecten of proto-psychologische taal van groepsleden. En hoe ik me in het maatschappelijk verkeer stoor aan het enorme spreektempo van vooral jonge vrouwen, niet bij te houden voor een niet-generatiegenoot.

Oppassen

De voordracht van **Wubbo Scholte** was vol van wijsheden en terloopse anekdotes die soms een enorme lading hadden. Cabaretière Tanja ter Brake speelde er handig op in door zelf door de zaal te lopen met provocerende, irritante, vertederende maar vooral komische taal en dan te roepen wat we van Wubbo Scholtes voordracht vonden.

De labels die hij aan de verzamelde uitspraken van zijn patiënten had gegeven, helpen hem om gepaste interventies te vinden. Ook handig in de gereedschapskist van collega-groepspsychotherapeuten. 'Heb je gefrituurde navelstreng op het menu gehad?' was even slikken en kwam op zich al confronterend, zo niet provocerend over. Blijkbaar bedoeld voor een patiënt met hechtingsproblemen? Een asociale respons zoals in slaap vallen was hier niet mogelijk. Ik begreep het niet zo goed meer, omdat ik meende dat Scholte even later zei dat confronterende en provocerende taal niet zo goed werken. Misschien kwam het door het late middaguur. Clichétaal, irritante taal, verboden en verleidende taal. Met de laatste soort moest je oppassen, want die komt niet altijd authentiek over en kan zelfs als intrusief worden ervaren. Vraag dus eerst toestemming aan je cliënt! Troostende taal komt pas binnen als je contact hebt gemaakt met je cliënt en zijn of haar pijn, dus daar moet je niet te snel mee zijn, dat snapte ik.

Het deed me goed dat Scholte aan het einde van zijn verhaal en in het voetspoor van Marc Daemen nogmaals de kracht van de groep prees. De groep gaat door, ook als de therapeut ziek of op vakantie is.

Van de vele beelden die we vandaag kregen, waren die uit *Marleen* de laatsten. **Jop Leuven** (regisseur en ervaringsdeskundige) en **Justine Knijn** (producent) lichtten het maakproces toe. Bij het zien van de korte film over hoe het er aan toegaat in groepspsychotherapie worstelde ik met het fenomeen dat ik hierboven de 'snel sprekende jonge vrouwen', noemde, terwijl ik tegelijkertijd snapte waarom actrice Laura Bakker een Gouden Kalf voor haar rol had gewonnen.

Warmte

Aan de borrel telde ik mijn zegeningen. Een gewaardeerde collega vond dat ik er goed uitzag, een ander complimenteerde me met wat hij noemde enkele mooie artikelen die ik geschreven had in *Groepen*. Een prachtige jonge collega vroeg me of ik een van de prominenten van het congres was. In paniek wist ik even niet hoe ik me uit deze situatie kon redden en betreurde ik achteraf de oplossing die ik had gekozen: in gedachten dwalend door het gebouw lopen. Ik sprak met drie (ex)bestuursvoorzitters, een be-

De dag na het congres vlamde het kampvuur nog steeds in mijn hoofd

stuurslid van de IAGP, de internationale vereniging voor groepspsychotherapie, twee hoofdredacteurs, enkele redacteurs en (ex)bestuursleden. Een van hen bleek mijn dochter te zijn, dezelfde die de auto op onze heen- en terugreis bestuurde.

De dag na het congres vlamde het kampvuur nog steeds in mijn hoofd. In mijn verbeelding zag ik hoe we alle gebouwen in Nederland moesten afbreken, te beginnen met het parlement. Alleen nog ronde huizen en gebouwen ontwerpen, zonder de radiatoren van de cv. Parlementariërs warmen zich bij het vuur en vertellen elkaar een nieuw verhaal over Nederland, Europa en de wereld. In de woningen van de mensen zag ik huisgenoten eenzaam voor een radiator zitten, ieder op zijn eigen plek. In plaats daarvan ontwierpen

architecten nu vertrekken met elk centraal een vuurkorf waaromheen de kring van bewoners zich aan het vuur en aan elkaar warmen. De essentie van mijn visioen werd bevestigd toen leden van mijn schilderclub mij foto's uit hun jeugd lieten zien waar in het oude Perzië en Spanje gedurende lange winters in het midden van een vertrek een vuurkorf werd gezet om de voeten op te leggen en zich gezamenlijk te warmen. Diezelfde dag bleek dat alle take-home boodschappen uit mijn geheugen waren gedeletet en dat ik alle gesproken woorden maar gedeeltelijk had onthouden. Waar dient een congres dan voor? Nog in mijn verbeelding zag ik de drone boven de juichende congresgangers in een zonovergoten tuin hangen. Ik wist het nu. Blijkbaar gaat een congres niet om de woorden van een 'talking head' maar om de warmte van de volledige communicatie: tactiel, motorisch, geurig, beeldend en een snuffje verbale rationaliteit. Wij groepstherapeuten mogen door onze kennis en vaardigheden een stukje bijdragen aan het verbeteren van de wereld. Bijvoorbeeld door een stukje 'ikkigheid' in te ruilen voor verbinding, zoals ik Dirk de Wachter de volgende zondag in het programma *Buitenhof* hoorde verkondigen. Het congres bruist, swingt, danst en is een cabaret. Uitverkocht, ja. Dat is ook mijn *take-home message* voor u, lezer: teken op tijd in voor het congres in 2026, voordat het is uitverkocht. ■

Frits van Hest is niet meer praktiserend klinisch psycholoog-psychotherapeut (fvanhest@hetnet.nl).

Refereren aan:

.....
Hest, F. van (2025). Uitverkocht! Groepen. *Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 20(2), p. 39-45.